

गुह्यमन्त्र महाविद्यालय अक्षयेश्वर महाविहार

पुलचोक वाणगिरि (दानागिरि)मा अवस्थित लिच्छविकालीन “अक्षयेश्वर महाविहार” शाक्यभिक्षु अक्षयश्रीले निर्माण गरेका थिए । यस विहारलाई जनभाषामा “पुलचो थथुबही”, “पुलचो च्वय्बही” भन्ने गरिन्छ । भग्नावशेष अवस्थामा रहेको यस विहारलाई “बौद्ध विहार संघ”, ललितपुरको नेतृत्वमा वर्तमान स्वरूपमा पुनःनिर्माण गरी बि.सं. २०४५ सालमा तत्कालीन राजा श्री ५ वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवको बाहुलीबाट समुद्घाटन गरिएको थियो ।

रक्षयेश्वर महाविहार सर्वसंघका पाँच परिवारबाट यस विहारमा दैनिक नित्यपूजा चलाउँदै आइरहेका छन् । यस विहारको संरक्षण “अक्षयेश्वर महाविहार संरक्षण समिति”बाट गरिँदै आएको छ ।

यस विहार सम्बन्धी प्राप्त सबैभन्दा पुरानो अभिलेख बि.सं. १३१० को रहेको छ । विहारको मूल गन्धुरी देवताको रूपमा अक्षयोभ्य बुद्ध प्रतिष्ठापित गरिएको छ ।

Akṣayeśwor Mahāvihār

Akṣayeśwor Mahāvihār, situated at Vaṇagiri Pulchowk was constructed by a Śākya monk Akṣayaśrī during Licchavi period. The monastery is locally popular by the name "Pūchow Thathubahī" or "Pūchow Chowyebahī". The monastery was renovated to the present four-storeyed building with an initiation of "Bouddha Vihār Saṁgha", Lalitpur in the year 1988 A.D. and was inaugurated by the late King Bīrendra Bīr Bīkram Śāhadev. The inscription dated 1213 A.D. is an earliest one found related to the monastery. The Akṣobhya Buddha is placed as the main deity in the sanctum of the monastery.

The five family members of Rakṣayeśwor Mahāvihār performs daily worship in the shrine. "Akṣayeśwor Mahāvihār Preservation Committee" takes incharge of preservation of the monastery.

भुजा फलेचा

बि.सं. १७२० मा निर्मित “भुजा फलेचा” बुङ्गद्यो (रातो मत्स्येन्द्रनाथ) जात्रासंग सम्बन्धित रहेको छ । बुङ्गद्योको रथ लगनखेलबाट जावलाखेलमा तानी ल्याई पुऱ्याईएको तेस्रो दिन अर्थात् पुलचोक टोलबासीको भुजा याः (जात्रा)को दिन स्थानीय श्रेष्ठ (मलेकू) समुदायका गुठीबाट बुङ्गद्योलाई भुजा पकाएर चढाउने विशेष परम्परा रहेको छ ।

भुजा पकाउनका लागि नै निर्मित पाटी भएकोले यस फलेचालाई “भुजा फलेचा” भनिएको हो । गुठियारहरुबाट शुद्ध भुजा पकाई, तान्त्रिक विद्यासंग सम्बन्धित भुजाका विभिन्न आकृतिहरु बनाई लावा, अक्षता, फुल, ध्वजा र मिष्ठान्न पकवान आदिले सजिसजावट गरिन्छ । भुजालाई काठको खटमा राखी बाजागाजा सहित हर्षोल्लासकासाथ जात्रा गरी जावलाखेलमा रहेको बुङ्गद्योलाई चढाउने गरिन्छ ।

जावलाखेलमा भुजा चढाउने भनिएता पनि रातो मत्स्येन्द्रनाथ रथको समीपमा पुगेपछि भुजा नचढाईकन सम्पूर्ण भुजा चौरमा यत्रतत्र चारैतिर छर्ने गरिन्छ । यसरी भुजा छर्ने चौर भएकोले यस क्षेत्रलाई “जा ह्वला ख्यो” भन्ने गरिएको हो । (जा=भुजा/भात, ह्वला=छर्कने र ख्यो=मैदान/चौर) । पछि विस्तारै यो शब्द नेपालीकरण हुँदै “जावलाखेल” नामले प्रचलित हुन गयो ।

Bhujā Phalecā

Bhujā Phalecā, constructed in 1664 A.D. was related to Buṅgadyo (Rāto Matsyendranāth). The phalecā is named after the culture of *bhujā* (sacred ritual rice) cooking place. *Bhujā* is cooked on the third day of the Buṅgadyo reaching to Jāwalākhel or Bhujayā (Jātrā) day of Pulchowk residents. Tantrik images of different shapes are made of sacred *bhujā* and are decorated with vermillion powder, sweets and flowers. These images are carried on a decorated large wooden tray to offer to Buṅgadyo. The images of *bhujā* is scattered in all directions when reached to Jāwalākhel (Nepal Bhāṣā: *jā*=cooked rice; *wholā*=to scatter; *khyo*=ground). This tradition is preserved by the *guṭhī* of Śhreṣṭhas (Malekū) of Pulchowk.

बहध्या

रथख्यो (बुङ्गद्यो रथ निर्माण स्थल)

वर्षा र सहकालका देवता बुङ्गद्यो (रातो मत्स्येन्द्रनाथ)को रथ निर्माण गर्ने स्थान भएबाट यस क्षेत्रको नाम रथख्यो (रथखेल) हुन गएको हो । यस क्षेत्रलाई जनभाषामा “लःख्यो” भन्ने गरिन्छ । प्रत्येक वर्ष बुङ्गद्योको महास्नान (न्हव)को भोलिपल्ट अर्थात् चैत्र कृष्णपक्षः दुतियाको दिन रथ निर्माण कार्य शुरु गरी वैशाख शुक्लपक्षः चतुर्थीका दिन रथयात्रा शुभारम्भ गरिन्छ । तत्कालीन समयमा यस पवित्र स्थलमा अद्भुत दिव्यरश्मि प्रकट भई आकाश तर्फ गएको किंवदन्ती रहेको छ ।

बाह्रवर्षसम्म काठमाण्डौं उपत्यकामा वर्षा नभई अनिकाल परेको अवस्थामा राजा नरेन्द्रदेव (सातौं शताब्दी), काठमाण्डौंका तान्त्रिक विद्वान् बन्धुदत्त आचार्य र ललितपुरका ललित ज्यापुले भारतको कामारुकामाक्ष (आसाम)बाट बुङ्गद्योलाई काठमाण्डौं उपत्यका भित्र्याईएका थिए । बुङ्गद्यो “करुणामय”, “पद्मपाणि लोकेश्वर”, “लोकनाथ” आदि नामले पनि प्रसिद्ध रहेको छ ।

यस क्षेत्रमा विशाल ऐतिहासिक जलाशय पनि रहेको छ । जसलाई स्थानीयहरूले “सितुंगाः पुखू” भन्ने गरिन्छ । पोखरीको मध्य भागमा पानी मुनि पिगंद्यो (तान्त्रिक शक्तिदेवी) पनि स्थापना गरिएको छ । रथ निर्माण गर्न आवश्यक बेट सामाग्री ढाड्न पोखरीको पानी प्रयोग गरिन्छ । “पुल्चोक टोल सुधार समिति”को पहलमा ललितपुर महानगरपालिका वडा नं. ३ कार्यालयको अनुदान सहयोगबाट बि.सं. २०७५ सालमा पोखरीलाई दाची ईट्टाबाट निर्माण गरी कलात्मक बनाईएको थियो ।

Rathkhyo (Buṅgadyo Chariot Construction Site)

Rathkhyo is the construction site of the chariot of Buṅgadyo (Rāto Matsyendranāth) and the month long chariot procession commence from this sacred place. The place is locally popular as Laḥkhyo. The construction of the chariot begins on the next day of Bathing Ceremony (*Mahāsnāna*) i.e. *Chaitra Kriṣṇapakṣaḥ Dutiyā*. There is a hearsay that a beam of divine light appeared at this site and ascended towards the sky.

During the Lichhavi period the Kathmandu Valley faced famine and drought for twelve years. To overcome from the misery, Buṅgadyo was brought to the valley from Kāmārukāmākṣa (Āsām), India with an effort of the King Narendra Dev (7th century), Buddhist tantric master Bandhudatta Ācharya and Lalit Jyāpu.

A historical pond is situated at the site. The bet cane is soaked in this pond to make it malleable and tensile for construction of the chariot. The pond is made an ancient looks with *dāci* bricks in 2022 A.D.

ज्ञानदात्री भगवती क्षेत्रपाल भगवती

शाक्त सम्प्रदायमा देवी वा मातृशक्तिलाई नित्य, शाश्वत तत्त्वका रूपमा उपासना गरिन्छ । “शक्ति” सर्वव्यापी तत्त्व हो र उनीलाई सम्पूर्ण देवदेवी तथा प्राणीहरूको जन्म दिने मातृशक्ति रूपमा मानिन्छ । “भगवती”लाई ब्रह्मा (सृष्टिकर्ता), विष्णु (पालनकर्ता) र महेश्वर (संहारकर्ता) आदिकी विश्व शक्तिको रूपमा मानिन्छ ।

“क्षेत्रपाल भगवती”लाई यस क्षेत्रको पालनकर्ता, संरक्षिका एवं शक्ति प्रदायिका देवीको रूपमा पूजा आराधना गरिन्छ । विशेषतः विजया दशमीका दिन भगवती दुर्गाको पूजा आराधना गर्न भक्तजनहरूको ठूलो भीड लाग्ने गर्दछ । मन्दिरको सन्मुख रहेको घण्टामा कुँदिएको बि.सं. १९९७ को अभिलेख नै यस भगवतीसंग सम्बन्धित सबैभन्दा पुरानो अभिलेख हुन् ।

Kṣetrapāl Bhagavatī

The Goddess Bhagavatī is associated with Shaktism. It is a manifestation of Goddess Śakti. Bhagavatī means divine. She is the "Mother Goddess" of all gods and goddess as well as all living beings. She is the cosmic energy of Brahmā (creator), Viṣṇu (saviour) and Maheśwor (destroyer).

Kṣetrapāl Bhagavatī is worshipped as the patron deity by the local residents. She is mainly worshipped in Vijayā Daśamī.

The inscription dated 1940 A.D. carved in the bell installed in front of the shrine is considered as the oldest inscription related to the temple.

धोम फलेचा

बुङ्गद्योको रथ निर्माणस्थल लःख्यो (रथखेल)को उत्तरतर्फ रहेको “धोम फलेचा” १५ कवल भएको खुल्ला पाटी हो । यो फलेचाको प्रयोग कुनै आगन्तुकहरू बस्ने वा विश्राम लिने नभई विशेषतः बुङ्गद्यो (रातो मत्स्येन्द्रनाथ)को रथमा प्रयोग हुने धोमाहरू भण्डारण गर्न बनाईएको निश्चित पाटी हो ।

धोमालाई कर्कोटक नागको प्रतीकको रूपमा मानिन्छ । वर्षा र सहकालका देवता बुङ्गद्योलाई कामारुकामाक्ष (आसाम)बाट काठमाण्डौं उपत्यका ल्याउने क्रममा कर्कोटक नागले आफू स्वयं पुल बनि विशाल नदी टर्न अद्वितीय सहयोग गरेको विश्वास गरिन्छ ।

Dhoṃmā Phalecā

Dhoṃmā Phalecā is located to the north of Buṅgadyo (Rāto Matsyendranātha) chariot construction site. It is used to store the *dhoṃmās* (wooden large beam) of Buṅgadyo chariot.

The *dhoṃmā* is worshiped as the Karkoṭaka Nāga, the snake deity who helped to cross the river while bringing the Buṅgadyo to the Kathmandu valley from Kāmārukāmākṣa (Āsām), India.

मिति: २०७५/०४/३१

ललितपुर महानगरपालिका ३ नं. वडा कार्यालय

12"x9" size

धनञ्जयेश्वर महादेव

वेदमा शिवलाई शक्तिशाली देवताको रूपमा वर्णन गरिएको छ । शिवलाई पशुपति, महादेव, हर, शङ्कर, रुद्र आदि नामले पनि सम्बोधन गरेको पाईन्छ । पुलचोक वाणागिरि (दानागिरि)मा अवस्थित धनञ्जयेश्वर महादेवको शिवलिङ्गमा भगवानका पाँचवटा मुखाकृति कुँडिएका छन् । त्यसैले यस महादेवलाई “पञ्चमुखी महादेव” पनि भन्ने गरिन्छ ।

प्राचीन समयमा यस स्थानमा विशाल नेपाली शैलीको मन्दिर रहेको जनश्रुति पाईन्छ । कालान्तरमा प्राकृतिक प्रकोपले मन्दिर जीर्ण अवस्थामा पुगेको थियो । नव निर्मित पञ्च मुखाकृत सहितको शिवलिङ्ग मन्दिर “विश्वशान्ति भगवत् भजनाश्रम”को पहलमा निर्माण गरिएको थियो । हाल पुलचोक भनाख्यो मण्डः फलेचाको उत्तर दिशामा प्रतिस्थापित धनञ्जयेश्वर महादेवको मूर्ति यस स्थानको पुरानो मूर्ति हुन् ।

Dhananjayeśwor Mahādev

Lord Śiva is described as the most powerful god in veda. He is worshipped by various names as Mahādeva, Hara, Śaṅkara, Rudra etc. Dhananjayeśwor Mahādev installed at the hilock of Pulchowk is also called as "Pancamukhi Mahādev" for having Śiva-liṅga with five-faced image.

Locals believed that there was a big Nepalese style temple in ancient period, but the temple was damaged completely by natural disaster. The idol of Dhananjayeśwor Mahādev installed at northern side of Maṇḍaḥ Phalecā of Jhanākhyo, Pulchowk was originally belongs to this temple.

धोबिघाट हिकुहिति

धोबिघाट हिकुहिति (ढुङ्गेधारा)

“धोबिघाट हिकुहिति” मुख्यतया रजक (धोबी)हरूको प्रमुख बस्ति भित्र पर्दछ । यहाँ तीनवटा पश्चिमाभिमुख प्रस्तरका ढुङ्गेधाराहरू छन् । ढुङ्गेधाराको क्षेत्र कलात्मक ढाँचा ईट्टाले छापेको छ । अविरल बग्ने पानीको फोहरा निस्कने ढुङ्गाको हितिमंगः/मकर अति नै कलात्मक रहेको छ । हितिको मुनि भगीरथको मूर्ति पनि स्थापना गरिएको छ । यस हितिको दक्षिण भित्तामा बि.सं. १९४० मा हिकुहिति जीर्णोद्धार सम्बन्धी प्रचलित लिपिमा शिलालेख पनि राखिएको छ ।

पौराणिक कथन अनुसार हितिमंगः/मकर समुद्रमा बस्ने एक प्रकारका जन्तु हुन् भने भगीरथ एक अत्यन्त मेहनती प्रसिद्ध राजा हुन्, जसले स्वर्गबाट पवित्र गंगा नदी पृथ्वीमा ल्याएका थिए ।

Dhobighat Hikuhiti (Dhuṅgedhārā)

Hikuhiti is located inside the Rajak (Dhobi) community. There are three west-faced stone water spouts. The water spouts (Hitimaṅga or Makar) are magnificently carved. The statue of Bhagīrath is placed under the spout.

Hitimaṅga is a legendary sea-creature and Bhagīrath, a legendary king who brought the sacred Gangā River to the earth from the heaven. The inscription placed at the southern wall of *hiti* details the renovation of *hiti* in 1883 A.D.

मिति: २०७५/०४/३१

ललितपुर महानगरपालिका ३ नं. वडा कार्यालय

12"x9" size

हासःपोता गणेश हासःपोता गणेश

“हासःपोता गणेश” पाटनका नेवार समुदायको दिगुद्यो (कुलदेवता)को रूपमा मल्लकालमा स्थापित “श्री गणेश भगवान” हुन् । गणेशको मन्दिर स्थापना हुनु अगाडि यस क्षेत्र बौद्ध स्मारक रहेको पुष्टि हुनआउँछ । मन्दिर अगाडि लिच्छविकालीन चैत्यको अवशेष अद्यापि देख्न सकिन्छ । “हाँसापोता गणेश धार्मिक व्यवस्था समिति”को पहलमा बि.सं. २०७५ सालमा वर्तमान स्वरूपमा परम्परागत दुईतल्ले मन्दिर पुनर्निर्माण गरेका थिए ।

हिरण्यवर्ण महाविहार, ललितपुरबाट आयोजना हुने “दिपंखा यात्रा”मा हासःपोता गणेशलाई पनि समावेश गरेको पाईन्छ । प्रत्येक वर्ष नकवहिल टोलको आयोजनामा दशैंको घटस्थापनादेखि दशमीसम्म पाटन दरवार क्षेत्रमा प्रदर्शन गरिने “अष्टमातृका गण नृत्य” (गँ प्याखँ)मा श्री गणेशको साधना यहि हासःपोता गणेशको मन्त्र विन्यास गर्ने गरिन्छ ।

“हासःपोता गणेश मन्दिर” तिब्बत (ल्हासा)को “पोताला दरवार”संग पनि जोडिएको किंवदन्ती रहेको छ । प्राचीन समयमा एक बौद्ध भिक्षुले “ल्हासा पोताला दरवार” प्रतिविम्बित हुने गरी यस स्थलमा विहार निर्माण गर्ने योजना बनाएको तर पूर्णता पाउनु अघि नै उहाँको देहान्त भएको थियो । “ल्हासा पोताला” शब्द अपभ्रंश भई आजभोलि यस स्थानलाई जनजिभ्रोमा “हासापोता”, “हासापाता” र “हाँसापोता” उच्चारण हुन गएको जनविश्वास रहेको छ ।

यस मन्दिर परिसरमा रहेको प्राचीन अभिलेखहरू मध्ये मन्दिरको सन्मुख स्थापित घण्टामा कुँडिएको बि.सं. १९९२ को अभिलेख नै सबैभन्दा पुरानो अभिलेख हुन् ।

Hāsaḥpotā Gaṇeśa

Hāsaḥpotā Gaṇeśa is established by the Newārs of Pātan during Malla period. The area was previously a Buddhist monumental site. A fragment of Licchavi caitya can be seen in front of the temple. The present two-storeyed Nepalese style temple was built in 2018 A.D. with an initiation of "Hānsāpotā Gaṇeśa Dhārmik Vyavasthā Samiti".

Hāsaḥpotā Gaṇeśa is included in the "Dipaṅkhā Yātrā", a festival organized once in a blue moon by Hiraṇyavarṇa Mahāvihār, Lalitpur. Also, it is the Lord Gaṇeśa which is worshiped in the "Aṣṭamātrikā Dance" performed in Patan Durbar Square during Daśain festival.

There is connection between Hāsaḥpotā Gaṇeśa Temple and Polata Palace of Tibet (Lhāsā). There is hearsay that it was the sacred place choosen to construct a monastery resembling "Lhāsā Potālā Palace" and as such the place became famous by the name Lhāsā Potālā which later corrupted to Hāsaḥpotā, Hānsapotā, Hāsāpotā or Hāsāpātā. The inscription dated 1935 A.D. carved in the bell placed in front of the temple is the oldest inscription so far found belonged to the temple.

कविलास नामःद्यो कविलास नासःद्यो

पुल्चोक वाणगिरि (दानागिरि)मा स्थापित कविलास नासःद्यो नुवाकोटको मूल कविलास नासःद्योको मन्त्र शोधन गरी मल्लकालमा प्रतिस्थापना गरिएको नासःद्यो हुन् । नेवार समुदायमा संङ्गीत, वाद्यवादन, नाटक आदि प्रशिक्षण आरम्भ गर्नु अघि नासःद्योको साधना गर्ने प्रचलन छ । त्यसैले नासःद्योलाई “नाट्यश्वर”, “नृत्येश्वर”, “नटराज”को नामले पनि सम्बोधन गरिन्छ । नेवार समुदायले पुज्ने नासःद्यो प्रायः निराकार हुन्छ ।

हरेक वर्ष मङ्गलबजारको कार्तिक डबलीमा प्रदर्शन गरिने “कार्तिक नाच”मा साधना गरिने मुख्य नासःद्यो यसैलाई मान्ने गरेको थियो । समय परिवर्तनसगै यस वाणगिरी पर्वत सुनसान घनाजङ्गलमा परिणत भएपछि भक्तजनहरूलाई दर्शनार्थ आउन मुश्किल हुनगएकोले यसै नासःद्योको मन्त्र शोधन गरी पछि साँगल, पाटनमा नयाँ कविलास नासःद्यो स्थापना गरी पूजा आराधना गर्न थालिएको जनश्रुति रहेको छ ।

“पुल्चोक टोल सुधार समिति”को पहलमा ललितपुर महानगरपालिका वडा नं. ३ कार्यालयको अनुदान सहयोगबाट बि.सं. २०७५ सालमा मन्दिर परिसरलाई दाची ईट्टाबाट कलात्मक शैलीमा निर्माण गरेका थिए ।

Kavilāsa Nāsaḥdyo

Kavilāsa Nāsaḥdyo is established in Malla period with tantric initiation of Kavilāsa Nāsaḥdyo of Nuwākot. It is the deity of the Newār musicians, actors and dancers. It is the deity who bestows the qualities required for excelling in the field of music and for the successful staging of musical programmes, dances and dramas. Nasaḥdyo is usually depicted in an aniconic form.

This is the main Nāsaḥdyo worshipped by the actors/dancers of "Kārtik Dance" performed in Maṅgalbazār, Pātan every year. Over the long time, the place turned into massive jungle and a new Nāsaḥdyo shrine is established at Saugal, Pātan with tantric initiation of it.

मृदङ्ग दानवा मण्डः फलेचा

“मण्डः फलेचा” बुङ्गद्यो (रातो मत्स्येन्द्रनाथ)संग सम्बन्धित फलेचा हुन् । यस मण्डः फलेचालाई “सोह्रखुट्टे पाटी” पनि भनिन्छ । बि.सं. २०७२ सालको महाभूकम्पबाट भत्किएको मण्डः फलेचा “पूचव पुस्तकालय”को सक्रियतामा ललितपुर महानगरपालिका, “प्रारम्भ संस्था” लगायत स्थानीय दाताहरूबाट आर्थिक सङ्कलन गरी बि.सं. २०७७ सालमा कलात्मक ढाँचा ईट्टाले पुनःनिर्माण गरिएको थियो ।

बुङ्गद्यो रथारोहणका दिन फलेचा जग्गा दाता परिवारबाट बि.सं. १७६६ देखि हालसम्म यसै फलेचामा बसी समयबजि दान दिने परम्परा निरन्तर चलाउँदै आइरहेको छ । त्यस्तै बुङ्गद्योको रथ पुलचोकमा विराजमान रहुन्जेल “मृदङ्ग भजन मण्डल” लगायत अन्य भजन मण्डलहरूबाट यस फलेचामा भजन कीर्तन गर्ने गरिन्छ ।

अक्षय तृतीयाका दिन सरकारी तवरले गुठी संस्थानबाट श्री मत्स्येन्द्रनाथलाई सभक्तिपूर्वक पूजाअर्चना गर्नुका साथै यसै फलेचामा गौ दानको शुभकार्य सम्पन्न गरिन्छ । सोही दिन मण्डः फलेचामा श्रद्धावान् महानुभावहरूबाट आ-आफ्नो गच्छे अनुसार सर्वसाधारण तथा बटुवाहरूलाई स्वास्थ्यवर्द्धक सक्खरको सर्वत खुवाउने चलन अद्यापि रहेको छ ।

Maṇḍaḥ Phalecā

Maṇḍaḥ Phalecā is associated with Buṅgadyo (Rāto Matsyendranātha). It is also known as "Sorhakhuṭṭe Pāṭi". The phalecā was damaged by 2015 AD earthquake and was renovated in 2020 AD with an initiation of "Pūchow Pustakālaya" with financial support from Lalitpur Metropolitan Office, "Prārambha Saṁsthā" and local donors.

The family members of land donors of phalecā has been distributing samayebaji (Newari ritual cuisine) in this phalecā on the day of ascending the Buṅgadyo to the chariot since 1708 AD. When the chariot of Buṅgadyo remains at Pulchowk, "Mridaṅga Bhajan Maṇḍal" as well as other various musical groups perform bhajan (religious songs) in the phalecā.

On the day of Akṣaya Tritiya, the "Guthī Saṁsthān" conducts rituals related to Karuṇāmaya at this phalecā and offers a cow to the Brāhamin. Also, the devotees offer sugar molasses juice (Nepāl Bhāṣā: sākhaṭī) freely to public and pedestrian.

नाचि नामःद्या लाछि नासःद्यो

काठमाण्डौ उपत्यकाको प्रत्येक नेवार वस्तीमा नासःद्यो अनिवार्य स्थापना गरेको पाईन्छ । नासःद्योलाई कला क्षेत्रमा पारंगत, निपुणता र सिद्धि प्रदान गर्ने देवताको रूपमा पूजा गरिन्छ । नेवार समुदायमा सङ्गीत, वाद्यवादन, नाटक आदिको प्रशिक्षण आरम्भ गर्नु अघि नासःद्योको सभक्तिपूर्वक पूजा आराधना गर्ने प्रचलन छ । त्यसैले नासःद्योलाई “नाट्येश्वर”, “नृत्येश्वर”, “नटराज”को नामले पनि सम्बोधन गरिन्छ । नेवार समुदायहरूले पूजिने नासःद्यो प्रायः निराकार हुन्छ ।

पुल्चोकको लाछिमा प्रतिस्थापित नासःद्यो भएकोले यसलाई “लाछि नासःद्यो” भन्ने गरिन्छ । यो नासःद्यो पनि पुल्चोक वाणागिरि (दानागिरि)मा रहेको कविलास नासःद्योको मन्त्र शोधन गरी स्थापना गरेको जनश्रुति रहेको छ । नासःद्योलाई प्रतिकको रूपमा मन्दिर, आगमघर, आँगन, चोक, पाटी पौवा आदि ठाउँका भित्ताहरूमा एक वा तीनवटा त्रिकोणात्मक दुलोको स्वरूपमा प्रतिष्ठा गरेको हुन्छ । ती दुलोहरूलाई त्रिशूल, नेत्र साथै अन्य तान्त्रिक चित्र अंकित एक विशेष प्रकारको पर्दा (धकिं)ले छोपी साक्षात् नाट्येश्वरको स्वरूप मानी पूजाअर्चना गर्ने चलन रहेको छ ।

“पुल्चोक टोल सुधार समिति”को पहलमा ललितपुर महानगरपालिका वडा नं. ३ कार्यालयको अनुदान सहयोगबाट बि.सं. २०७५ सालमा यस नासःद्यो रहेको पाटी (फलेचा)लाई दाची ईट्टाबाट कलात्मक शैलीमा निर्माण गरेका थिए ।

Lāchhi Nāsaḥdyo

Every Newār settlement in the Kathmandu valley has a Nāsaḥdyo shrine. It is the deity of the Newār musicians, actors and dancers. It is the deity who bestows with the qualities required for excelling in the field of music and for the successful staging of musical programmes, dances and dramas. Nāsaḥdyo is usually depicted in an aniconic form. One or three triangular niches are made on the walls of temple, courtward, resting place (phalecā) etc representing the Nāsaḥdyo. It is covered with a special curtain painted with trident, eyes and other tantric symbols.

The Nāsaḥdyo is situated at the Lāchhi of Pulchowk, so it is usually called as "Lāchhi Nāsaḥdyo". The local residents believed that it was established with the tantric initiation of the Kavilāsa Nāsaḥdyo located at hillock of Pulchowk.

बूबू बूबू पूचू थूर (अशोक स्तूप)

मौर्य सम्राट अशोक (२७२-२३२ ई.पू.)ले ललितपुर (पाटन) शहरको चार दिशामा चतुर्युगोदय प्रतिक शाक्यमुनि बुद्धको अस्थिधातु गर्भमा राखी चारवटा थूरहरू (पूचू थूर, तेता थूर, ईबही थूर र लगं थूर) निर्माण गरेका थिए । सत्ययुग उदय भएको पवित्र दिनको संस्मरणमा पहिलो “पूचू थूर” निर्माण गरेका थिए ।

थूरको चार दिशामा रहेका पञ्च बुद्ध मध्येका चार बुद्धका मूर्तिहरू (पूर्व-अक्षयोभ्य, दक्षिण-रत्नसम्भव, पश्चिम-अमिताभ र उत्तर-अमोघसिद्धि) बि.सं. १५१२ मा प्रतिस्थापित गरिएका हुन् । “अशोक चैत्य नित्यपूजा समूह”बाट थूरको संरक्षण, नित्यपूजा गर्नुका साथै प्रत्येक वर्ष श्रावण शुक्ल पूर्णिमा (गुन्हु पुन्हि/जनै पूर्णिमा)का दिन वर्षाधन (बुसधँ) पूजाको आयोजना गर्ने गरिन्छ ।

बि.सं. २०७२ सालको महाभूकम्पबाट थूरको त्रयोदशभूमि चर्किएको थियो । “अशोक चैत्य नित्यपूजा समूह”को पहलमा ललितपुर महानगरपालिकाको आर्थिक अनुदान तथा अन्य दाताहरूको सहयोगबाट बि.सं. २०७५ सालमा पुनर्निर्माण गरिएको थियो ।

Pūchow Thūr (Aśok Stupa)

Mauryan Emperor Aśok (272-232 B.C.) constructed four stupas (Pūchow Thūr, Tetā Thūr, Ībahi Thūr and Lagañ Thūr) in commemoration of the four epochs (yugas) at the four cardinal points of Lalitpur (Pāṭan) embedding relics of Śakyamuni Buddha. "Pūchow Thūr", the first stupa was constructed in commemoration of the beginning of Satya Yuga.

The stone statues of Dhyāni Buddhas (East - Akṣyobhya, South - Ratna Sambhava, West - Amitābha and North - Amoghasiddhi) installed in the stupa belongs to 1455 A.D. "Aśok Caitya Nitya Pūjā Samuha" takes in charge of preservation of the stupa and performs daily rituals as well as organizes the *Varṣadhana Pūjā (Busadhañ)* on the full moon day of *Śrāvaṇa (Gunhupunhi/ Janai Pūrṇimā)*. The *trayadaśa bhūmi* of the stupa was damaged by 2015 A.D. earthquake and was renovated by the committee with financial support from Lalitpur Metropolitan City and local donors in 2018 A.D.

मिति: २०७५/०४/३१

ललितपुर महानगरपालिका ३ नं. वडा कार्यालय

13"x11" size

सूत्र सूत्रं हिति पूच ल्वहँ हिति (दुङ्गेधारा)

“पूच ल्वहँ हिति” मल्लकालमा निर्मित दुङ्गेधारा हुन् । यहाँ तीनवटा उत्तराभिमुख दुङ्गेधाराहरू रहेका छन् । दुङ्गेधाराको मुहान ललितपुर महानगरपालिका कार्यालयको पूर्व पट्टिको पलेस्वाँ पुखू (कमल पोखरी) रहेको छ । “पुल्चोक टोल सुधार समिति”को पहलमा ललितपुर महानगरपालिकाको अनुदान सहयोगबाट प्राचीनता भल्किने गरी दुङ्गेधाराको पेट्टी तथा पर्खाल बि.सं. २०७८ सालमा दाचि ईट्टाले छापेका थिए ।

दुङ्गेधारामा पानीको फोहरा निस्कने हितिमंगः/मकर अति नै कलात्मक रहेको छ । हितिको मुनि भगीरथको मूर्ति पनि स्थापना गरिएको छ । पौराणिक कथन अनुसार हितिमंगः/मकर समुद्रमा बस्ने एक प्रकारका जन्तु हुन् भने भगीरथ एक अत्यन्त मेहनती प्रसिद्ध राजा हुन्, जसले स्वर्गबाट पवित्र गंगा नदी पृथ्वीमा ल्याएका थिए ।

दुङ्गेधाराको तेस्रो पेट्टीको भित्तामा पूर्वाभिमुख विद्याकी देवी सरस्वतीको आकर्षक प्रस्तर मूर्ति स्थापना गरिएको छ । यहाँ रहेकी सरस्वतीको पूजा आराधना गर्नाले शिल्प तथा विद्यामा अकल्पनीय दक्षता एवं निपुणता प्राप्त हुने विश्वास रहेको छ ।

Pulchowk Stone Water Spout

"Pulchowk Stone Water Spout" was constructed in the Malla period. It has three north-faced stone water conduits (spouts). The water spouts (Hitimaṅga or Makar) are magnificently carved. The statue of Bhagīrath is placed under the spout. Hitimaṅga is a legendary sea-creature and Bhagīrath, a legendary king who brought the sacred Gangā River to the earth from the heaven. The source of water for the spout is the lotus pond (Paleswāñ Pukhū) located at the eastern side of the Lalitpur Metropolitan City.

The goddess Saraswati (the goddess of wisdom) is placed at the wall niche of the third plinth facing towards the east. It is believed that one who prays and worships this Saraswati bestows him/her with unbelievable excellence in skills and wisdom.

बुद्धमठ मन्दाविहार रक्षयेश्वर महाविहार

अक्षयेश्वर महाविहार निर्माण गर्ने श्री अक्षयश्रीका भाई रक्षयश्रीले “रक्षयेश्वर महाविहार” निर्माण गरेका थिए । यो विहार “पूचव क्वथुबही”, “पूचव क्वय्बही”को नामले पनि चिनिन्छ । यस विहारमा लिच्छवि लिपिमा लेखिएको “बुद्ध स्तुति” अंकित प्रस्तर मण्डला (मण्डः) सुरक्षित रहेको छ । यो मण्डला अक्षयेश्वर महाविहार भग्नावशेष अवस्थामा पुगेपछि त्यस विहारबाट सुरक्षार्थ यहाँ ल्याइएको थियो ।

“रक्षयेश्वर महाविहार संरक्षण समिति”को पहलमा बि.सं. २०५५ सालमा वर्तमान तीनतल्ले विहार पुनर्निर्माण गरिएको थियो । विहारको मूल गन्धुरी देवता भविष्यव्याकरण मुद्रामा शाक्यमुनि बुद्ध विराजमान रहेको छ । विहारको मूल प्रवेशद्वारको दायाँपट्टि प्रतिस्थापित श्री महाँकाल मूर्तिको पादमा कुँदिएको बि.सं. १५०५ (ने.सं.६७२) को अभिलेख नै यस रक्षयेश्वर महाविहारसंग सम्बन्धित हालसम्म प्राप्त पुरानो अभिलेख हुन् ।

Rakṣayeśwor Mahāvihār

Rakṣayeśwor Mahāvihār was constructed by Rakṣayaśrī, a brother of Akṣayaśrī in Lichhavi period. The monastery is locally popular as "Pūchow Kwathubahī" or "Pūchow Kwayebahī". A maṇḍalā (Maṇḍaḥ) with Buddha hymn inscribed in Lichhavi script is safely preserved in the monastery. This maṇḍalā belongs to Akṣayeśwor Mahāvihāra. It was brought here for the safety as the later monastery was ruined.

The Śākyamuni Buddha in Bhaviṣyavyākaraṇa mudrā was placed as the main deity in the sanctum of the monastery. The monastery was renovated in 1998 A.D. with an initiation of "Rakṣayeśwor Mahāvihār Preservation Committee". The earliest inscription related to the monastery found till date is 1552 A.D. which is inscribed in the pedestal of Mahānkāla situated at the northern wall of the main entrance.

मिति: २०७५/०४/३१

ललितपुर महानगरपालिका ३ नं. वडा कार्यालय

12"x10" size

समय-फलेचा समय-फलेचा

करिव दुई शताब्दी पुरानो ईतिहास बोकेको “समय-फलेचा”मा प्रत्येक वर्ष जंलाथ्व चतुर्दशी (इन्द्रजात्रा)का दिन यस फलेचामा स्थापित सम्पूर्ण देवदेवीहरूको तान्त्रिक पूजा गरी समयबजि बाँड्ने परम्परा रहेको पाईन्छ ।

समयबजि दिने परम्परा भएकै कारण यस पाटीलाई “समय-फलेचा” भनिएको हो । ऐतिहासिक, साँस्कृतिक एवं पुरातात्विक महत्व बोकेको यस फलेचा संरक्षणको अभावमा एक समयमा जीर्ण भई भूमिमा नै विलीन समेत भईसकेको थियो । स्थानीयहरूको जागरुकता एवं “पुल्चोक टोल सुधार समिति”को प्रमुख अगुवाईमा “समय-फलेचा पुनःनिर्माण उपभोक्ता समिति” गठन गरी ललितपुर महानगरपालिका तथा स्थानीय दाताहरूबाट आर्थिक संकलन गरी वर्तमान कलात्मक फलेचा जोडतोडका साथ पुनःनिर्माण गरी बि.सं. २०७८ चैत्र ५ गते ललितपुर महानगरपालिकाका मेयर चिरीबाबु महर्जनज्यूबाट उद्घाटन गरिएको थियो ।

Samaye-phalecā

Samaye-phalecā was constructed about two hundred years ago. Every year on the day of Indrajātra, there is a tradition of distributing *samayebaji* (Newari ritual cuisine) after performing tantric *pūjā* to the gods and goddess installed at the phalecā. For this tradition, the phalecā is popular by the name Samaye-phalecā.

At one time, the phalecā was completely ruined due to lack of proper management and preservation. "Samaye-phalecā Punarnirmān Upabhoktā Samiti" formed under "Pulchowk Tole Sudhār Samiti" took an initiation for its renovation with financial support from Lalitpur Metropolitan City and the local donors. The reconstructed phalecā was inaugurated on 19th March, 2022 by the Mayor Chiribabu Maharjan of Lalitpur Metropolitan City.

मिति: २०७५/०४/३१

ललितपुर महानगरपालिका ३ नं. वडा कार्यालय

12"x10" size

वैष्णवी देवी वैष्णवी देवी मन्दिर

“वैष्णवी” भगवान् विष्णुको शक्ति हुन् । शाक्त परम्पराका प्रमुख देवी वैष्णवीलाई ब्रम्हाण्ड शक्तिको रूपमा लिने गरेको पाईन्छ । वैष्णवी एक प्रमुख शक्ति पीठमा गनिन्छ । अष्टमातृका देवीमा वैष्णवी देवी पनि पर्दछ । पुलचोकमा अवस्थित वैष्णवी देवीको मन्दिर सयौं वर्ष अगाडि स्थापना भएको थियो ।

हालको नख्खु खोला, उहिले पुलचोकबाट बग्ने गर्दथ्यो र पछि खोला विस्थापित हुँदै जाँदा राजा वरदेवले ललितपुर नगरलाई सुव्यवस्थित गर्ने क्रममा पुलचोकमा रहेकी श्री वैष्णवी देवीलाई हाल नख्खु खोला नजिकै यप्पामा स्थानान्तर गरेको भाषा वंशावलीमा उल्लेख भएको पाईन्छ ।

Vaiṣṇavi Temple

Vaiṣṇavi is regarded as the consort of Lord Viṣṇu. It is the Śakti Pīṭha (a holy place of cosmic power), a place of worship consecrated to the goddess Śakti, the main deity of the Śakta sect of Hinduism. It is also included in Aṣṭamātrikā (Eight Mother Goddess).

The Vaiṣṇavi temple situated at Pulchowk dates back to more than a century. The present Nakkhu River once upon a time flowed down via Pulchowk. As mentioned in the Bhāṣā Vaṃśāvali, in due course of expansion of the city by the King Varadev, Vaiṣṇavi temple was shifted to nearby Nakkhu River in Yappā.

मिति: २०७५/०४/३१

ललितपुर महानगरपालिका ३ नं. वडा कार्यालय

12"x9" size

वज्रयोगिनी वज्रयोगिनी मन्दिर

नेपाल मण्डल (काठमाण्डौं उपत्यका)लाई वज्रयान परम्परा अनुसार चार योगिनीहरूद्वारा सुरक्षित गरिएको छ । पूर्व-साँखु वज्रयोगिनी/खड्गयोगिनी, पश्चिम-विद्याधरीयोगिनी/विजयश्वरी/आकाशयोगिनी, उत्तर-नैरात्मा योगिनी/गुह्यश्वरीयोगिनी र दक्षिण-फर्पिङ्ग वज्रयोगिनी ।

पुल्चोकको दानागिरि पर्वतमा विराजमान भएकी वज्रयोगिनी देवी वज्रयान बौद्ध परम्परा अनुसार साँखु वज्रयोगिनी देवीको मन्त्र शोधन गरी प्रतिस्थापना गरिएकी देवी हुन् । यस वज्रयोगिनी देवी “खड्गयोगिनी” र “उग्रतारा”को नामले पनि प्रसिद्ध रहेको छ । हिन्दू धर्मको (शाक्त परम्परा अन्तर्गत) दश महाविद्यादेवीहरूमा वज्रयोगिनीलाई “तारा”को रूपमा पूजा गर्ने गरिन्छ । विघ्नबाधा, अग्निभयको डर, त्रास आदिबाट सुरक्षित गर्ने मूल संरक्षिका देवीको रूपमा श्री वज्रयोगिनीलाई पूजा आराधना गरिन्छ ।

पुरानो वज्रयोगिनीको मूर्ति चोरी भएपछि “श्री खड्गयोगिनी उद्धार समिति” को पहलमा बि.सं. २०३७ सालमा माटोको नयाँ मूर्ति मौलिक ढाँचामा निर्माण गरी पुनःस्थापना गरिएको थियो । वज्रयोगिनी मन्दिरसंग सम्बन्धित अहिलेसम्म प्राप्त सबैभन्दा पुरानो अभिलेख बि.सं. १८३५ (ने.सं.१००२)को रहेको छ । वज्रयोगिनी देवीको वर्तमान गुम्बज शैली मन्दिर मल्लकालमा निर्माण गरिएका हुन् । बि.सं. २०७२ को महाभूकम्पबाट क्षति पुगेको वज्रयोगिनी देवीको मन्दिर स्थानीयहरूको अगुवाईमा जीर्णोद्धार गरिएको थियो ।

Vajrayoginī Temple

According to Vajrayāna tradition, Nepāl Maṇḍal (Kathmandu Valley) is protected by four yoginīs (East-Sāñkhu Vajrayoginī/ Khaḍgayoginī, West-Vijeśworī/Ākāśayoginī, North-Purāno Guhyeśwori/ Nairātmāyoginī and South-Pharping Vajrayoginī). The Vajrayoginī situated at Pulchowk hilock was established with tantric initiation of the Sāñkhu Vajrayoginī. The goddess is also popular by the name "Khaḍgayoginī" or "Ugratārā".

It is worshipped as Tārā among the Ten Female Deities (Daśa Mahāvidhyā) of Hinduism (particularly in Shaktism). The deity is especially worshipped to get protection from evils of bad planets and fire. The present clay statue of the deity was newly made with an initiation of "Śri Khaḍgayoginī Uddhāra Samiti" in 1980 A.D. after the theft of the original one. The inscription dated 1882 A.D. is the earliest one related to the deity. The present domed shaped temple of goddess was built in the Malla period. The temple was damaged by 2015 A.D. earthquake and was renovated by the local residents.

वसिष्ठा वशिद्यो

“वशिद्यो” एक विशाल चट्टान हो । यो एक महत्वपूर्ण आदिकालको प्राकृतिक सम्पदा पनि हो । पाटन क्षेत्रमा भेट्टाईएका प्रस्तर मूर्ति तथा शिलालेखहरू मध्ये यो चट्टानलाई सबैभन्दा पुरानो मानिआएको छ । यस चट्टानमा पानीको छालको रेखाङ्कित चिन्हहरू स्पष्ट देखिन्छ । काठमाण्डौं उपत्यका कालिदह (नागहृद) जलाशय अवस्थामा रहेकोबेला पानीको सतह यहाँसम्म रहेको विश्वास गरिन्छ । यसरी यो चट्टानले पूचव वाणगिरि प्राचीन ऐतिहासिक क्षेत्रको रूपमा रहेको प्रमाणित गरिदिएको छ ।

“वशिद्यो”लाई स्थानीय वासिन्दाहरूले “जनफाःस्याःद्यो”को नामले पुकार्ने गरिन्छ । “जनफाःस्याःद्यो”को अर्थ पिठ्युँ, ढाड वा कम्मर दुखाई निको पार्ने देवता हुन् । कसैको कम्मर, पिठ्युँ वा ढाड दुखेमा, यस “वशिद्यो”मा केही क्षण अढेस लगाउँदा आफ्नो कम्मरको दुखाई निदान हुने, विश्वास गरिएको छ । यस चट्टानलाई नितान्त “वशिद्यो” भनिए तापनि अन्य मन्दिरहरूमा जस्तै यहाँ कुनै पनि देवीदेवताको आकृति वा मूर्ति कुँदिएको भेटिदैन ।

Vaśidyo

Vaśidyo is locally known as Janaphāḥsyāḥdyo (the god of back pain). The people with back pain when leaned to this rock feels relax from his trouble. Although it is worshipped as a god, there is no images or statues like as we find in other temples. It is simply a huge rock which is equally significant from geological point of view. This rock is one of the oldest rocks among the stone statues and inscriptions found so far in Pāṭan city. It is believed that the rock might be of the period when the Kathmandu Valley was a lake (Kālirahad). The layers of stripes as if formed by hitting by the waves of water is visible on the surface of the rock.

यूनिव्हि यूरिख्यो (यूलाखेल)

यूरिख्यो (यूलाखेल) क्षेत्र वर्षा र सहकालका देवता बुङ्गद्यो (रातो मत्स्येन्द्रनाथ)संग सम्बन्धित ऐतिहासिक स्थल हो । यस क्षेत्रमा रहेको ऐतिहासिक पोखरीलाई “बुङ्गद्यो पुखू” भनिन्छ । श्रावण शुक्ल चतुर्दशीका दिन पुलचोक लाछिमा गठांमुगः (घण्टाकर्ण)का नर्कटको राक्षस बनाईन्छ र साँभ उक्त राक्षस रूपी नर्कटका त्यान्द्रोलाई मान्छेको जमातले घिसारेर ल्याई यस बुङ्गद्यो पुखूमा विसर्जन गरिन्छ ।

“बुङ्गद्यो पुखू”को अर्को महत्वपूर्ण विशेषता पनि रहेको छ । पाटनका कृषक समुदायहरू रोपाईंको पूर्व फसल राम्रो वा नराम्रो हुने पूर्वसंकेत जान्न यस पोखरीको पानीको सतह निरीक्षण गर्न जाने प्रचलन रहेको छ । पोखरीमा यथेष्ट पानी जमेको साल रोपाईं सहज हुने र न्यून रहेमा असहज हुने विश्वास रहिआएको छ ।

प्रत्येक १२ वर्षको अन्तरालमा मत्स्येन्द्रनाथको रथ बुङ्गमतीमा निर्माण गरी रथ यात्रा आरम्भ गर्ने गरिन्छ साथै रथलाई बुङ्गमतीमा नै तानेर लगी यात्रा समापन गर्ने परम्परा रहेको छ । बुङ्गमतीबाट रथ तान्ने क्रममा भैसेपाटि-नख्खु-भणिमण्डल-धोविघाट हुँदै यूलाखेलमा ल्याई पुऱ्याइन्छ ।

यूलाखेल ईलाका यक्ष यक्षनीहरूको वासस्थानको रूपमा लिईन्छ । ती यक्ष यक्षनीहरूले मत्स्येन्द्रनाथलाई पुनः फर्काएर लगिन्छ कि भन्ने आशयले यूलाखेलमा रथलाई रात कटाउन हुन्न भन्ने चलन रहेको छ । त्यसैले मत्स्येन्द्रनाथको रथ ल्याईपुऱ्याएकै रातमा रथलाई यूलाखेलको “बुङ्गद्यो पुखू” परिक्रमा गराई पुलचोकतिर तानेर लगिन्छ । रथ यात्राको रौनक, उल्लासमय होहल्ला यक्ष यक्षनीहरूले थाहा नपाऊन् भन्ने हेतुले होस्टे-हैस्टे पनि नभट्याईकन सुटुक्कै कसैले चाल नपाउने गरी निःशब्द वातावरणमा रथ तान्ने गरिन्छ । सो बेला कुनैपनि प्रकारको बाजागाजा बजाउन पूर्ण निषेधित गरिएको हुन्छ ।

Yurikhyo (Yulākhel)

Yulākhel is a historical place related to the chariot festival of Buṅgadyo (Rāto Matsyendranāth). The religious pond situated in the area is known as "Buṅgadyo Pukhū". On the fourteenth day of bright half of Śrāvaṇa, there is a tradition that the residents of Pulchowk drags the effigy of Gaṭhaṅmuga (Ghaṅṭākarna) to this pond and concludes the festival. The effigy is made at the Lāchhi of Pulchowk and is dragged along the road to this pond. The local farmers of Patan come to observe water level of the pond with a belief that if the sufficient amount of the water is collected in the pond, the year becomes ease for plantation with good harvest.

On every twelfth year, the chariot of Matsyendranāth is constructed at Buṅgamati and is pulled from there itself and finally concluded by bringing back to the same place. From Buṅgamati, the chariot of Matsyendranāth is pulled along the road of Bhainsepāṭi-Nakkhu-Bhaṅimaṅḍal-Dhobighāṭ and finally to Yulākhel. It is said Yulākhel is the place of settlement for demigods (yakṣa and yakṣanis). There is a fear in the locals that these demigods might take the Matsyendranāth back to its hometown if the chariot is hold for a night. Hence, the chariot is pulled down to Pulchowk on the same night silently without making any noise of "Haste-Haiṅṣte". No musical instruments are allowed to play while pulling the chariot.